

РОЗВИТОК ВОЛОНТЕРСТВА В УКРАЇНІ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ФЕНОМЕНУ ТА ПОКАЗНИКА ГРОМАДСЬКОЇ АКТИВНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

THE DEVELOPMENT OF VOLUNTEERING IN UKRAINE AS A SOCIO-POLITICAL PHENOMENON AND AN INDICATOR OF CIVIC ENGAGEMENT IN THE CONTEXT OF EUROPEAN AND EURO-ATLANTIC INTEGRATION

Жекало Г.І.,

кандидат політичних наук, доцент,

доцент кафедри управління та адміністрування

Івано-Франківського навчально-наукового інституту менеджменту

Західноукраїнського національного університету

У статті здійснено спробу аналізу розвитку волонтерства в Україні у контексті взаємозв'язку з процесами європейської та євроатлантичної інтеграції. Виокремлено кілька підходів до розуміння волонтерської діяльності та наголошено на його соціально-політичній природі. Виділено умовні етапи розвитку волонтерського руху в Україні та проаналізовано особливості й динаміку його здійснення. В процесі дослідження виявлено вплив зовнішньополітичного курсу на еволюцію волонтерства, так як після підписання Угоди про асоціацію з ЄС європейські принципи солідарності, добровільності та субсидіарності почали успішно впроваджуватись у громадське середовище України. Оцінено волонтерську активність як форму політичної мобілізації громадян та підтверджено залежність рівня розвитку волонтерства від соціально-політичного стану відносин в державі й необхідності збереження територіальної цілісності і незалежності. З'ясовано, що в умовах соціально-політичних викликів та змін волонтерський рух виступає потужним інструментом трансформації громадянського суспільства, зокрема соціальної мобілізації, самоорганізації, солідарності та згуртованості. Аргументовано, що після 2014 року волонтерство в Україні набуло характеру неконвенційної політичної участі та потужної форми політичної мобілізації, що активізувала громадянське суспільство, при цьому наголошено на поступовому переході волонтерської активності у цифровий формат. Підсумовано, що в останні роки спонтанний волонтерський рух почав набувати характеру інституціонально оформленої громадської сили, проте все ще існують проблеми у його гармонізації із європейськими нормами та практиками. Наголошено на необхідності максимального залучення молоді до волонтерської діяльності та виділено ряд інструментів, що можуть цьому сприяти.

Ключові слова: волонтерство, політична участь, європейська та євроатлантична інтеграція, самоорганізація населення, демократичне врядування.

This article attempts to analyze the development of volunteerism in Ukraine in the context of its European and Euro-Atlantic integration. Several approaches to understanding volunteer activity are outlined, emphasizing its socio-political nature. The study identifies conditional stages in the evolution of the volunteer movement in Ukraine and analyzes its specific features and dynamics. It reveals the influence of the country's foreign policy orientation on the evolution of volunteerism, particularly since the signing of the Association Agreement with the EU, after which European principles of solidarity, voluntarism, and subsidiarity began to be successfully introduced into Ukrainian civil society.

Volunteer activity is assessed as a form of political mobilization of citizens, and a correlation is confirmed between the level of volunteer development and the socio-political state of the country, especially in the context of safeguarding territorial integrity and independence. The research shows that in the face of socio-political challenges and changes, the volunteer movement has become a powerful instrument for transforming civil society – particularly in terms of social mobilization, self-organization, solidarity, and cohesion. It is argued that since 2014, volunteerism in Ukraine has acquired the features of non-conventional political participation and a strong form of political mobilization, which has significantly activated civil society. The gradual shift of volunteer activity into the digital sphere is also emphasized.

The article concludes that in recent years, the spontaneous volunteer movement has begun to transform into an institutionalized civic force, though challenges remain in aligning it with European standards and practices. Special attention is given to the need for greater youth engagement in volunteerism, and a number of tools to promote this are identified.

Key words: volunteering, political participation, European and Euro-Atlantic integration, self-organization of the population, democratic governance.

Постановка проблеми. У сучасних умовах війни, безпекових викликів та глибоких трансформацій українського суспільства волонтерство виступає не лише як форма громадянської ініціативи, а як ключовий соціально-політичний феномен, що активно впливає на державну політику, розвиток публічного управління та міжнародне

позиціонування України. Україна, як держава, що обрала курс на членство в ЄС і НАТО, прагне впроваджувати принципи демократичного врядування, дотримання прав людини, підтримки громадянської активності. У цьому контексті волонтерство може виступати тим інструментом розвитку громадянського суспільства, який безперечно сприяє

підвищенню соціальної згуртованості та участі громадян у процесі прийняття рішень, забезпечення солідарності між різними групами людей. Водночас, попри стрімкий розвиток волонтерського руху після 2014 року та особливо з початком повномасштабного вторгнення у 2022 році, в науковій та управлінській площині досі бракує системного аналізу волонтерства як показника зрілості громадянського суспільства та складової європейської політичної культури. Також на тлі інтеграційних процесів до ЄС та НАТО постає необхідність наукового осмислення змін, які відбулися у волонтерському русі в останні роки, зокрема, розширення напрямів діяльності, поява нових форм організації, тісна взаємодія з державними та міжнародними структурами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Науково-теоретичним підґрунтям дослідження процесів становлення і розвитку волонтерства в Україні стали праці таких вітчизняних авторів як Т. Лях, З. Бондаренко, І. Юрченко, В. Сірко, В. Голуб, Т. Тарасенко, А. Матійчик, Н. Ляшенко, Ю. Кривенко та інших, які одні із перших описували сутнісні характеристики, адміністративно-правове регулювання, основні аспекти організації волонтерської діяльності. Сучасний стан розвитку волонтерської діяльності, який сформувався переважно в умовах російсько-української війни описували такі науковці як Ю. Шайгородський, Г. Зеленько, Я. Блоха, Д. Нагорна, С. Яремчук, І. Найда, Н. Бокша, О. Стрельнікова, Н. Єсіна та інші. Однак, інтенсивність та різновекторність розвитку волонтерства й потреба у всебічному сприянні його здійснення зумовлюють зростання наукового інтересу до визначеної проблематики.

Формулювання цілей статті. Цілями нашого дослідження було здійснення аналізу розвитку волонтерської діяльності в Україні, осмислення рівня залежності волонтерських ініціатив від різних соціально-політичних факторів та оцінка адаптації інституту волонтерства до європейських стандартів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначення і розуміння волонтерської діяльності досить широке та може розглядатися як форма громадянської участі, інструмент соціальної солідарності та вияв активної позиції особистості в суспільному житті. Теоретичне осмислення волонтерства може охоплювати кілька підходів. Для прикладу, соціологічний підхід акцентує на тому, що в процесі здійснення такої діяльності відбувається взаємодія між індивідом і спільнотою, що сприяє довірі, взаємодопомозі, єдності. Відповідно, волонтерство — елемент громадянського суспільства, засіб формування соціального капіталу. При розумінні волонтерської діяльності

як політологічного явища, науковці виходять із аспектів концепції партисипативного врядування, де громадськість розглядається як партнер держави в реалізації соціальної політики, а залучення волонтерів — інструмент здійснення партисипативного управління. Крім того, варто зазначити, що визначення волонтерства пов'язане із психологічними аспектами як ресурсу психологічної стабільності й розвитку особистості, адже це добровільна та неприбуткова діяльність, мотивами якої переважно є альтруїзм, симпатія, самореалізація, потреба в соціальному визнанні тощо.

Згідно Закону України «Про волонтерську діяльність» волонтерська діяльність — це «добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги» [1].

Тематика благодійництва та безкорисливої допомоги згадується з давніх часів і практикується у різні періоди розвитку суспільства. В незалежній Україні волонтерська діяльність як напрямок соціальної активності та згуртованості здійснювалась ще від здобуття державності. Якщо аналізувати розвиток волонтерства в нашій державі з історичного аспекту, то умовно можна виокремити кілька етапів, які відрізнялися методами здійснення, активністю залучення громадян та напрямками роботи.

Перший етап розвитку волонтерства в незалежній Україні можемо пов'язати із початком формування волонтерського середовища. Такий пострадянський етап припадає приблизно на 1991–2004 роки. В цей час волонтерство переважно мало спонтанний характер, без інституційно-правового оформлення, натомість, діяли поодинокі громадські ініціативи (часто на базі церков або благодійних фондів). Поняття «волонтер» не мало законодавчого визначення, не було нормативних документів, які регулювали таку діяльність та відсутньою була система державної підтримки чи реєстрації волонтерських організацій. Основні напрямки зводилися в основному до допомоги дитячим будинкам, лікарням, малозабезпеченим та людям, що опинилися в складних життєвих обставинах.

Ключовим у цей період було створення у 1991 році служби під назвою добровільний «Телефон Довіри». Пізніше починає активно розвиватися мережа центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Також «у травні 1998 року Україна серед інших країн Центральної та Східної Європи, а також кількох країн Азії розпочала реалізацію регіональної програми «Ініціатива з роботи на добровільних засадах», головною метою якої було відновлення руху волонтерів у згаданих країнах як запоруки громадянського суспільства та незворотності демократичних перетворень» [2]. Переломним у розвитку волонтерства в Україні

також став 2001 рік, так як Генеральна Асамблея ООН проголосила його Міжнародним роком волонтерів. «А 22 березня 2001 року Президент України підписав розпорядження про проведення в Україні Міжнародного року волонтерів» [2].

З 2004 року можна виокремити наступний етап розвитку волонтерської діяльності. Саме після Помаранчевої революції можна спостерігати інституційне становлення волонтерства в Україні, так як на тлі зростання громадської активності та демократичних зрушень з'являються перші волонтерські організації з чіткою структурою та цільовими програмами (молодіжні центри, екологічні проекти, соціальні ініціативи).

Ще в кінці 2003 року «першою спробою урядового регулювання волонтерської діяльності стало прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 року, якою унормовувалася волонтерська діяльність у сфері надання соціальних послуг» [3, с. 78]. Важливим етапом стало прийняття закону України «Про волонтерську діяльність» в 2011 р., який надав офіційне визначення такої діяльності, описав основні принципи та засади її здійснення, вперше визначив правовий статус волонтерів і порядок їхньої діяльності. У законі зазначено, що «волонтер – це фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги» [1]. Водночас, в цей період спостерігається активна співпраця з міжнародними фондами, розвиток освітніх програм з волонтерства.

Щодо напрямків волонтерської роботи в цей період, то редакцією закону від 2011 року було визначено сім напрямів такої діяльності, які в основному і здійснювались на практиці. «Ці напрями стосувалися підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, догляду за хворими та людьми похилого віку, допомоги постраждалим унаслідок стихійного лиха, проведення екологічних, культурологічних, спортивних та інших видовищних заходів. Тобто, визначені законодавцем напрями роботи сутнісно мало чим відрізнялися від діяльності (вже на той час законодавчо врегульованої) благодійних чи громадських організацій» [3, с. 79].

«Революція Гідності та спричинені нею подальші події в Україні стали викликом суттєвих змін у політичному та соціокультурному середовищах українського суспільства. Низка чинників, у тому числі війна росії проти України, показала, що державні структури не були готові до ефективного реагування на виклики та діяти в екстремальних умовах суспільного і політичного конфлікту» [4, с. 108].

Саме в таких умовах значно змінилася роль волонтерського руху. Цей період можна виокремити як окремий етап, адже в Україні масово

почали виникати самоорганізовані волонтерські мережі для допомоги військовим, переселенцям, постраждалим внаслідок бойових дій. В окремих випадках волонтери стали виконувати роль ключових елементів забезпечення національної безпеки через підтримку армії, медицини, активність у сфері логістики. «Згідно даних британської благодійної організації «Charities Aid Foundation» узагальнений показник розвитку волонтерського руху в Україні демонструє значне зростання – зі 111 позиції у 2011 р. до 89 позиції у 2015 р.» [5]. Це свідчить про формування сильних горизонтальних зв'язків та в той же час підвищення рівня довіри суспільства до волонтерів.

В умовах пандемії COVID-19 у 2020-2021 роках волонтери долучались до медичних і соціальних ініціатив – доставки продуктів, захисних засобів, інформаційної допомоги. Поширеним стало й цифрове волонтерство (онлайн підтримка, дистанційне навчання, психологічна допомога).

Переломним моментом у розвитку волонтерського руху в Україні став початок повномасштабної війни у 2022 році, що вплинув на масштабну мобілізацію громадянського суспільства. Волонтерство стало потужним суспільним рухом, в окремих випадках виконуючи державні соціальні функції та повноваження державних установ. Удосконалилось нормативне забезпечення волонтерства. Зокрема, були прийняті зміни до Закону України «Про волонтерську діяльність», якими передбачалось зростання кількості напрямів та форм волонтерства, особливостей провадження волонтерської діяльності в умовах надзвичайного та воєнного станів, збільшення механізмів державної підтримки волонтерської діяльності.

За даними Міністерства соціальної політики, «у 2022 році 74% українців долучилися до волонтерської діяльності» [6]. В цей час для більшості свідомих українців пріоритетними питаннями стали підтримка і допомога армії та військовослужбовцям, гуманітарна допомога постраждалим внаслідок війни, евакуація мирних жителів, медична підтримка та психологічна реабілітація постраждалих. Проте, варто зазначити, що на кінець 2024 року цей показник знизився до 27%, що свідчить про втому суспільства від війни та постійної допомоги й потребу в нових формах мотивації й підтримки волонтерів.

Оцінюючи досвід реалізації волонтерських ініціатив в Україні ми припустили, що в умовах різноманітних соціально-політичних викликів та змін волонтерський рух виступає потужним інструментом трансформації громадянського суспільства, зокрема соціальної мобілізації, самоорганізації, солідарності та згуртованості. Про це свідчить сплеск волонтерської активності у період 2014–2016 рр., коли українці переживали зміни Революції Гідності та початку війни на Донбасі

та під час повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році. Саме у ці переломні для українців моменти спостерігається зростання кількості волонтерських та благодійних організацій, індивідуального волонтерства та їх допомоги, зміна напрямків та форми волонтерської роботи. В умовах територіальної анексії та військової агресії державні структури не завжди були готові до реагування на виклики. Тому вирішення найбільш гострих та невідкладних проблем часто брали на себе організації та фонди, які через громадську єдність та згуртованість могли закривати потреби армії, військовослужбовців, вимушених переселенців та ін. Згідно результатів дослідження ICAP Єднання у межах проекту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства», здійсненого Л. Пильгун «80% того, що потрібно на війні, військовим дають волонтери. Громадські організації і благодійні фонди отримують ліцензії на закупівлю зброї та збирають гроші на міномети для захисту своїх міст. Студенти і бізнесмени створюють дрони та обладнання для військових. Турбота про вимушених переселенців лежить цілком на плечах громадянського суспільства. Пенсіонери готують харчі та плетуть маскувальні сітки, діти роблять окопні свічки. Додатковим напрямком багатьох громадських організації стало медичне забезпечення військових і реабілітація ветеранів» [7].

Таким чином, після 2014 року волонтерство в Україні набуло характеру неконвенційної політичної участі, тобто залучення громадян до дій, які мають суспільне або державне значення через добровільну участь, підтримку реформ чи опір зовнішній агресії. Також така активність стала потужною формою політичної мобілізації, що активізувала громадянське суспільство.

Водночас можна спостерігати залежність рівня розвитку волонтерства від соціально-політичного стану відносин в державі та необхідності збереження територіальної цілісності і незалежності. Загалом, в умовах демократичного врядування та свободи демократичної участі волонтерські ініціативи мають більше шансів на легалізацію, доступ до ресурсів чи партнерство з державою. Крім того, волонтерство найчастіше виникає як реакція на кризу або соціальні потрясіння. Ці обставини формують структуру попиту на допомогу, тобто визначають, які саме ініціативи стають актуальними.

Тому логічно, коли українці відчували загрозу втрати національної ідентичності, то спостерігається високий рівень згуртованості та відданості суспільним цінностям. Це підтверджується як динамікою офіційно зареєстрованих волонтерів у переломні для українського суспільства моменти, так і згуртованістю та довірою до громадських об'єднань.

Чим нижчий рівень довіри до влади, тим сильніше розгортається волонтерський рух, бо суспільство самоорганізовується для виконання функцій, які не забезпечує держава. Зазначимо, що «за результатами опитування громадської думки «Омнібус», проведеного Київським міжнародним інститутом соціології у грудні 2015 р., найбільший баланс довіри (серед усіх соціальних, політичних, правових інститутів) мали власне волонтери, оскільки їм довіряли 57,6% населення, а не довіряли 13,5%» [8]. Згідно результатів соціологічного опитування, що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова з 20 по 26 вересня 2024 року рівень довіри волонтерам складав 80%. «Серед державних та суспільних інститутів найчастіше довіра висловлюється до Збройних Сил України (їм довіряють 91,5% опитаних). Натомість, більшість респондентів висловлюють недовіру Верховній Раді України (не довіряють їй 78,5%), державному апарату (чиновникам) (77%), політичним партіям (73,5%), Уряду України (72,5%)» [9]. Таким чином, в Україні після 2014 року волонтери фактично стали альтернативним інститутом реагування, особливо у сферах оборони та гуманітарної підтримки.

Щодо питання зростання офіційно зареєстрованих волонтерів, то саме Революція Гідності стала каталізатором масової самоорганізації населення. У 2014 році внаслідок початку воєнних дій на сході України виникла перша хвиля волонтерських ініціатив: від маленьких груп до повноцінних фондів (наприклад, «Повернись живим», «Народний тил», «Армія SOS»). За результатами дослідження Фонду Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва, «до 2015 року кількість активних волонтерських груп зросла більш ніж удвічі порівняно з 2012 роком» [10]. Пандемія COVID-19 стала новим викликом, що зумовив різке зростання медичних, гуманітарних та цифрових волонтерських ініціатив.

І початок повномасштабного російського вторгнення в лютому 2022 року максимально посилив розвиток волонтерської діяльності. Згідно даних Державної податкової служби та матеріалів Опендатабот у січні 2022 кількість офіційно зареєстрованих волонтерів в Україні становила 310 людей. Тільки за 2022 рік це число було збільшено на 2383 волонтери. Загалом, «від початку повномасштабної війни до кінця 2024 року кількість офіційних волонтерів зросла у 21 раз» [11]. На кінець 2024 року кількість зареєстрованих волонтерів збільшилася приблизно у 1,5 раза у порівнянні з початком року і становила 10454, темп зростання їх кількості дещо сповільнився, але відбулася стабілізація та спеціалізація вже наявних структур.

Відтак, аналітичні матеріали і дослідження вказують на те, що динаміка створення волонтерських організацій в Україні є циклічною, реактив-

ною і пов'язаною з національними викликами. Найбільші хвилі активності спостерігалися в періоди суспільних криз. Нині волонтерський рух переходить у фазу професіоналізації, часткової інституціоналізації та стійкого розвитку.

Про посилення ролі волонтерства в критично важливі для держави періоди свідчить і те, що в окремі моменти благодійні фонди чи організації виконували роль чи не найголовніших фінансових донорів підтримки військових та цивільних України. Так, у період з 2014 по 2016 роки суму грошей, зібраних волонтерами на військові потреби, оцінюють у понад 1 млрд. грн. [12]. Водночас, за даними Опендатабот «протягом 2024 року 24,1 млрд грн зібрали тільки 3 найбільші благодійні фонди України. Це на 28% більше, ніж у 2023 році. А загалом 93 млрд грн. зібрав фонд Повернись живим, Фонд Притули та United24 за 3 роки повномасштабної війни (станом на лютий 2025)» [13].

Ще однією особливістю розвитку волонтерського руху в Україні в останні роки є те, що його змістовне наповнення значною мірою було сформоване зовнішньополітичним курсом. Підписання Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році сприяло інтеграції європейських принципів солідарності й добровільності у громадське середовище України. Виконуючи ряд функцій, що мали б покладатися на державні органи влади, волонтерство почало визнаватися інституційною складовою демократичного врядування, що потребує правової регламентації, захисту прав волонтерів, розвитку партнерств із владою. А в умовах повномасштабної війни відбулася еволюція від спонтанного волонтерства до професійного та стратегічного. Це також стало можливим завдяки розвитку міжнародного партнерства, зокрема через програми Erasmus+, European Solidarity Corps, USAID, UNDP, які відкрили волонтерам можливості навчання, обміну досвідом, грантової підтримки.

Серед визначальних характеристик розвитку волонтерської діяльності в Україні в останні роки спостерігається й активна цифровізація та інформатизація. В певній мірі волонтерство переходить у віртуальний формат, особливо що стосується донатів та зборів. Для прикладу, за останні роки створено окремі онлайн-платформи та мобільні додатки для координації діяльності волонтерів, що дозволяє ефективно об'єднувати зусилля та ресурси. Крім того, саме соціальні мережі є джерелом поширення інформації про збори, потреби армії чи проблеми цивільного населення, що потребують залучення і підтримки волонтерів. Це вказує на гнучкість, швидкість та інноваційність розвитку волонтерства.

Волонтерська діяльність в Україні, що має глибоке коріння в останні роки відновилося з повною силою, проте для успішної подальшої реалізації подібних громадських ініціатив важливим пита-

ням є її інституціоналізація відповідно до європейських стандартів. В умовах європейської інтеграції України цей процес має особливу актуальність і кілька стратегічних напрямів. По-перше, це гармонізація вітчизняного законодавства до норм та практик ЄС. Важливими питаннями є надання гарантій захисту прав та соціальної підтримки волонтерам, особливо тим, хто активно працює в зоні бойових дій; регулювання механізмів звітності та прозорості діяльності волонтерів; дієве функціонування єдиної цифрової платформи реєстрації та регулювання діяльності волонтерів. По-друге, необхідним є налагодження партнерства між державою та волонтерськими організаціями в першу чергу через впровадження механізмів державного фінансування, грантової підтримки, публічних конкурсів тощо. По-третє, видається важливим у вітчизняній практиці також створення стандартів якості та професіоналізації волонтерської роботи, що вже давно поширене у країнах ЄС. У цьому напрямку актуальним і дієвим може бути впровадження національних стандартів волонтерських програм, підтримка створення волонтерських шкіл, освітніх курсів, у тому числі з цифровими компонентами.

Не менш важливим є максимальне залучення молоді. Для молоді волонтерство є досить позитивним явищем, так як в умовах безкорисливої та самовідданої праці на користь інших відбувається формування соціальних навичок (soft skills), зростання ролі громадянської позиції. Крім того, молодь набирається позитивного досвіду та можливості для самореалізації. Активне залучення молоді до волонтерської роботи можливе через заклади освіти, соціальні мережі (просвітницькі реклами через TikTok, Instagram, Telegram-канали) чи через історії успіху однолітків, приклади зірок чи блогерів. Проте, існує проблема відсутності систематичної координації молодіжних ініціатив та упорядкування їх проєктів. Водночас, спостерігається і брак мотивації серед молоді до здійснення волонтерства.

В умовах європейської та євроатлантичної інтеграції позитивним для України в цьому плані може стати досвід іноземних держав. Зокрема, європейські країни мотивують людей долучатися до громадської активності через різноманітні чіткі програми, проєкти, переваги і бонуси. Такими перевагами є соціальні пільги, занижені податки, переваги при вступі у вищий навчальний заклад, при прийнятті на роботу чи у процесі кар'єрного зростання. У багатьох європейських та американських організаціях для працевлаштування, вступу або успішного закінчення престижного вищого навчального закладу треба мати певну кількість відпрацьованих годин – волонтерських кредитів. Також у багатьох країнах діють волонтерські «банки часу» – система, де волонтерський вклад

може бути «збережено» і використано згодом (наприклад, як підтримка у старості).

Поширеним у європейських державах є обмін досвідом через широкий спектр програм, що дозволяють волонтерам брати участь у різноманітних проектах по всьому світу. Найбільш поширеними є Європейський корпус солідарності (ESC), міжкультурні програми AFS, Workaway або WWOOF та інші. У багатьох державах волонтерство інтегрується у формальні й неформальні освітні програми, навчальні дисципліни чи курси в школах чи вищих навчальних закладах.

Позитивним фактом є те, що Верховна Рада України 6 червня 2024 року «прийняла за основу проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння розвитку волонтерства серед здобувачів освіти (реєстр. № 11159 від 09.04.2024). Метою проекту Закону є адаптація законодавства України до права Європейського Союзу в частині визнання результатів волонтерської діяльності, розвиток культури соціальної відповідальності в суспільстві, особливо серед дітей та молоді, та збільшення частки суспільства, охопленої волонтерством» [14]. Здобувачі освіти зможуть використовувати досвід волонтерства при вступі, успішному навчанні чи при зарахуванні часу волонтерської діяльності до часу практики.

Не менш важливою особливістю волонтерства в Європі є інклюзивність і доступність. Волонтерські програми адаптовані для людей з інвалідністю, старших осіб, студентів і навіть неповнолітніх (з дозволу батьків).

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Розвиток волонтерства в Україні набув якісно нового змісту в умовах війни, глибокої соціальної трансформації та стратегічного курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію. Реагуючи миттєво на кризи та проблеми державної ідентичності і значною мірою заміщаючи державу у вирішенні критичних питань, явище волонтерства трансформувалося з гуманітарної допомоги у соціально-політичну силу та елемент демократичного врядування, яка підтримує європейський вектор, стійкість та самоорганізацію нації. Водночас в останні роки спонтанний волонтерський рух почав трансформуватися від емоційно-мобілізаційного до інституціонально оформленої громадської сили. Проте для успішної подальшої реалізації подібних громадських ініціатив важливим питанням є повноцінна інституціоналізація волонтерської діяльності відповідно до європейських стандартів, що виступає для нас перспективним питанням в подальших дослідженнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про волонтерську діяльність». *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 42. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
2. Тимченко С., Шмаріна А. Історія волонтерської діяльності в Україні та світі. Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Волонтерський рух: історія, сучасність, перспективи» (17–18 квітня 2015 року, Харків). Харків: Видавництво ХНАДУ. URL: https://keui.wordpress.com/wpcontent/uploads/2015/04/42_tymchenko_shmarina.pdf
3. Шайгородський Ю. Ж. Волонтерська діяльність як форма суспільної мобілізації у відсічі російській агресії. *Вісник ДонНУ імені Василя Стуса. Серія Політичні науки*. 2023. № 8. С. 77–83.
4. Закалик Г. М., Коропатов О. М., Шувар Н. М. Волонтерська діяльність в Україні: історія, сьогодення та євроінтеграція. *Південноукраїнський правничий правопис*. 2022. № 4. С. 104–110.
5. Жекало Г.І. Активізація громадянського суспільства після Євромайдану: стан і тенденції змін. *Вісник Прикарпатського національного університету. Політологія*. 2015. Вип. 9. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/politics/article/view/402>
6. Волонтерство. Міністерство соціальної політики України: офіційний вебсайт. URL: <https://msp.gov.ua/search?tags=%5Bvolonterstvo%5D>
7. Пильгун Л. Дослідження феномену самоорганізації і гуртування українського суспільства під час війни. *Єднання.ua*. 2023. URL: <https://api.home.ednannia.ua/upload/kch/24/02/20/Аналітика%20Пильгун.pdf>
8. Статистика: українці довіряють волонтерам, але не уряду. *Сайт Всеукраїнської молодіжної громадської організації Молодіжний Націоналістичний Конгрес*. 2016. 19 січня URL: <http://mnk.org.ua/ostanni-novini/novina/article/statistika-ukrajinci-dovirjajut-volonteram-alene-urjad/>
9. Оцінка ситуації в країні та діяльності влади, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, віра в перемогу (вересень 2024р.). *Центр Разумкова*. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-ta-diialnosti-vlady-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-politikiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-vira-v-peremogu-veresen-2024r>
10. Постмайданна благодійність і волонтерство-2015: результати соцдослідження. *Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва*. URL: <https://dif.org.ua/article/postmaydannya-blagodiynist-i-volonterstvo-2015-rezultati-sotsdoslidzhennya>

11. Реєстр волонтерів виріс у 2,5 рази за рік. *Опендатабот*. 15 грудня 2023. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/real-volunteers-2023-12>

12. Два роки бойових дій на Донбасі: у скільки обходиться Україні війна (інфографіка). *Сьогодні.ua*. 2016. 14 квітня. URL: <http://ukr.segodnya.ua/life/stories/2-goda-boevyh-deystviy-vo-skolko-obhoditsya-strane-voyna-infografika-707869.html>

13. На 28% більше донатів зібрали 3 найбільші фонди у 2024 році. *Опендатабот*. 24 лютого 2025. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/donates-in-war-2024>

14. Щодо сприяння розвитку волонтерства серед здобувачів освіти. *Голос України*. 2024 . 7 червня. URL: <https://www.golos.com.ua/article/378492>

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.07.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 25.08.2025

Дата публікації: 30.09.2025